

Б.ЗАМБАГА

Өвөрхангай аймгийн
Шүүхийн шийдвэр
гүйцэтгэх албаны шийдвэр
гүйцэтгэгч

ШҮҮХИЙН ШИЙДВЭР ГҮЙЦЭТГЭГЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАТАЛГАА

Төрийн эрх мэдлийн нэгэн тулгуур нь шүүх эрх мэдэл бөгөөд энэхүү эрх мэдлийн хэрэгжилтийн биелэлтийг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар Тогтоол гүйцэтгэх газар, Шийдвэр гүйцэтгэх газраараа дамжуулан төрийн зорилт чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг.

Шүүхийн шийдвэр³⁰-ийг биелүүлэх хүнд, нэн хариуцлагатай ажлыг төр ард түмнийхээ өмнө өргөсөн тангарагтаа үнэнчээр зүтгэн Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын чухал бүрэлдэхүүн хэсэг болох төр нийгмийн байгуулал, иргэдийн эрх, эрх чөлөөний аюулгүй байдлыг хангах төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх чухал үүргийг саадгүй биелүүлж ирсэн.

Улс орны нийгмийн хөгжилтэй уялдан төрийн албан хаагчдад итгэж, хүндэтгэлтэй хандаж ирсэн нийгмийн сэтгэл зүй өөрчлөгдсөн, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар, албадын орон байр, материал-техникийн хувьд төдийлөнбэхжээгүй, шийдвэр гүйцэтгэх алба мэргэшлийн болж хөгжиж чадахгүй байна.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын албан хаагчийн үйлдэл, шийдвэрийг эсэргүүцэх, улмаар амь нас,

эрүүл мэндийг хохироох явдал өссөн, шийдвэр гүйцэтгэгчийн мэргэжлийн үйл ажиллагааг ойлгодоггүй нь тэдний аюулгүй байдал, эрх зүйн хамгаалал, баталгаа бүрдээгүйтэй холбоотой.

Иймд шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн байдлыг нэгдсэн байдлаар зохицуулах, албан хаагчийн хариуцлага, ёс зүйн болон сахилгын дүрмийг олон улсын стандарт, зөвлөмжид нийцүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, хамгаалах зарчмын шинэлэг зохицуулалт бий болгох, албан хаагчийн үйл ажиллагаа байгууллагаас бус хуулиас илүү хамааралтай байх нөхцөлийг бүрдүүлэх шаардлага та бидний өмнө тулгаад байна.

Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна³¹ хэмээн төр хүлээх үүрэгээ Үндсэн хуулиндаа тунхаглаж өгсөн.

Энэхүү үүргийн хэрэгжүүлэх төрийн албан хаагчийн эрх зүйн баталгааг хэрхэн хангахыг тус хуульд Монгол Улсын төрийн жинхэнэ албан хаагч Монгол Улсын иргэн байх бөгөөд Үндсэн хууль, бусад хуулийг чандлан баримталж ард түмнийхээ тусын тулд, иргэний ёсоор төрийн ашиг сонирхолд захирагдан ажиллана³², төрийн албан хаагчийн ажиллах нөхцөл, баталгааг хуулиар тогтооно³³ хэмээн зааж өгсөн.

Үндсэн Хуулийн үзэл баримтлалд тулгуурлан төрийн албанд холбогдох

³⁰ Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн дэлгэрэнгүй тайлбар., 183 дугаар зүйл, 183.1 дэх хэсэг., УБ 2008., 429 дэх тал.,

³¹ Монгол Улсын Үндсэн хууль 1992., 19 дүгээр зүйл., 19.1 дэх хэсэг

³² Монгол Улсын Үндсэн хууль 1992., 46 дугаар зүйл., 46.2 дах хэсэг

³³ Монгол Улсын Үндсэн хууль 1992., 46 дугаар зүйл., 46.3 дэх хэсэг

нийгмийн харилцааг дагнан зохицуулсан Монгол Улсын хууль 1994 онд батлагдан гарч, 1995 онд мөрдөгдөж эхэлсэн. Төрийн албаны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг Монгол Улсын их хурал 2002 оны 6 дугаар сарын 28-ны өдөр хэлэлцэн, боловсронгуй болгон нэмэлт хийж, баталсан нь одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байна. Дээрхи хугацаанд Төрийн албаны хуульд олон удаагийн нэмэлт өөрчилөлт орсны нэг томоохон хэсэг нь УИХ-ын хэлэлцэн баталсан 2008-н оны 5 дугаар сарын 6-ны өдрийн хуулийн өөрчилөлт гэж хэлж болно.

Төрийн албаны хуулийн шинэчилсэн найруулгын гол онцлог нь нийгмийн хөгжлийн тухайн үеийн ололт, эрх зүйн практик хэрэглээ, хууль зүйн шинжлэх ухааны төлөвшлийн хүрсэн түвшинд тулгуурлан шинэтгэлийн үр дүн байсан бол 2008 оны нэмэлт, өөрчлөлт нь төрийн албаны мэргэшсэн тогтвортой байдлыг хангах, төрийн жинхэнэ алба, албан хаагчийн үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох, төрийн жинхэнэ албан хаагч улс төржихгүй, төвийг сахиж, зөвхөн төр, засагтаа үйлчилж, ард түмний тусын тулд ажиллах, төрийн албаны төв байгууллагын эрх хэмжээг өргөтгөх зэрэг цогц арга хэмжээг тусган хэрэгжүүлснээрээ бусад нэмэлт өөрчилөлтөөс ялгагдах юм.

Төрийн албыг тодорхойлохдоо “Төрийн зорилт чиг үүргийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, хууль тогтоомжид заасан бүрэн эрхийн хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг төрийн алба гэнэ”³⁴.

Төрийн албан тушаалыг³⁵ төрийн улс төрийн албан тушаал, төрийн захиргааны, төрийн тусгай, төрийн үйлчилгээний албан тушаал хэмээн ангилдаг.

Төрийн аль ч албан хаагчийн эрх зүйн байдлын онцлог нь төрийн албан хаагчаа төрийн зорилт, чиг үүрэг, бүрэн эрхээ биелүүлэн хэрэгжүүлэх өвөрмөц чанартай нөхцөлдөнө. Жишээлбэл цэргийн ба иргэний алба, татварын алба, дипломат алба, салбарын захиргааны үйл ажиллагаа зэрэг төрийн албаны янз бүрийн төрөл, тусгай шинжээр тодорхойлон авч үзэж болно.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн байдлыг зохицуулсан анхны хуулийг 1994-н онд Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль нэртэйгээр батлан гаргасан. 1996 онд хэд хэд хуулийг нэгтгэж “Монгол Улсын Шүүхийн шийдвэр биелүүлэх тухай хууль” болгон нэгтгэн батлаж эрх зүйн нэгдсэн орчинг бүрдүүлсэн. Тус хууль 2002 онд эрх зүйн шинэчлэлийн хүрээнд шинэчлэн найруулагдаж одоо мөрдөгдөж байгаа хэдий ч анх батлагдсан хуулийн зохицуулалт хэвээр үйлчилэж байгаа нь шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн баталгааг бүрэн хангах эрх зүйн үндэс болж чадахгүй байна.

Иймд иргэний хэргийн талаар гаргасан шүүхийн шийдвэр болон эрүүгийн хэргийн хорихоос өөр төрлийн ялын биелэлтийг хангах, хуульд заасан тохиолдолд шүүхээр баталгаажуулсан бусад байгууллагын шийдвэрийг гүйцэтгэх эрх бүхий албан тушаалтан нь шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн баталгааг төгөлдөржүүлэх асуудал чухал байна.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэгч нь хууль зүйн дээд боловсролтой, ял шийтгэлгүй, шийдвэр гүйцэтгэгчийн сонгон шалгаруулалтаар тэнцсэн Монгол Улсын иргэн байна хэмээн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 132 дугаар зүйлийн 132.4 дэх хэсэгт заасан бөгөөд энэхүү

³⁴ Төрийн албаны тухай хууль, 2002., 3 дугаар зүйл, 3.1 дэх хэсэг

³⁵ Төрийн албаны тухай хууль, 2002., 5 дугаар зүйл,

тодорхойлолтоор нь авч үзвэл Төрийн албаны тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.6 дах хэсэгт зааснаар төрийн тусгай чиг үүргийг хэрэгжүүлэгч албан тушаалтан, төрийн төлөөлөгч юм.

Шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн баталгааг шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулиар тусгайлан зохицуулсан бөгөөд хорих байгууллагын албан хаагчийн эрх зүйн байдалтай төстэй баталгаажуулсан хэдий ч дараах баталгааг эдлэхгүй байхаар заасан. Үүнд: Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 137 дугаар зүйлийн 137.2. дахь хэсэгт зааснаар

- Хорих байгууллагын албан хаагчид үндсэн цалингаас гадна, хоригдолтой ажилласны,
- төрийн алба хаасан хугацааны,
- онцгой нөхцлийн болон тусгай албаны,
- цэргийн цол, зэрэг дэвийн нэмэгдэл олгох ба нэмэгдлийн хэмжээг Засгийн газар тогтооно” гэж заасан.

Эдгээр эдлүүлэхгүй байхаар заасан баталгааг шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэгчид дараах үндэслэлээр хорих байгууллагын албан хаагийн нэгэн адил олгох үндэслэлтэй юм.

- ✓ Шийдвэр гүйцэтгэгч хорихоос өөр төрлийн 4 төрлийн ялыг эдлүүлдэг,
- ✓ Шүүхийн шийдвэр биелүүлэх албадан ажиллагаа бүр онцгой нөхцөл байдалд явагддаг. Энэ төлбөр төлөгч иргэн, байгууллага албан тушаалтан шийдвэр гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагааг эсэргүүцэх, бие, оюулгүй байдалд халдах тохиолдолд их байдаг нь 2013 оны Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэгчдийн анхдугаар нэгдсэн зөвөлгөөний үед авсан судалгаагааны үр дүнгээр тодорхойлогдсон.

- ✓ Монгол Улсын хэмжээнд нийт 205 шийдвэр гүйцэтгэгч, 42 ахлах гүйцэтгэгч ажиллаж байгаагаас 72 гүйцэтгэгч, 7 ахлах гүйцэтгэгч нийслэлийн шийдвэр гүйцэтгэх албанд, 123 гүйцэтгэгч, 35 ахлах шийдвэр гүйцэтгэгч хөдөө орон нутагт ажиллаж байна. Орон нутагт ажиллаж байгаа гүйцэтгэгч нарт тухайн бүс нутгийн амжиргааны түвшин, байгаль цаг уурын нөхцөл зэрэг орчны нөлөөлөлөөр нь ангилан төрөөс тэтгэлэг олгох нь зүйтэй.

- ✓ Хорих байгууллагын ажилтанд ажилласан хугацааг тооцохдоо 1 жил 2 сараас 1 жил 3 сарын нэмэгдэл тооцон олгодог. Шийдвэр гүйцэтгэгчийн хяналтын дор хорихоос өөр төрлийн ялыг эдлүүлж, онцгой нөхцөлд ажилладагаараа дээрхи нэгмэгдэлд хамрагдах үндэслэлтэй.

Хуулинд эдлүүлэхгүй байхаар заасан баталгааг гүйцэтгэж байгаа ажил, үүрэг, нөхцөл байдалтай нь харьцуулан үзэхэд наад зах нь хорих байгууллагын албан хаагчийн нэгэн баталгаагаар хангагдахаар байна.

Шийдвэр гүйцэтгэгч буюу төрийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлыг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн албаны тухай хууль, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулиар нарийвчилан зохицуулж, гүйцэтгэх үүрэг, эдлэх эрх, эрх зүйн байдлын хязгаарлалт ба хориглолт, ажиллах нөхцөл баталгааг нарийвчлан зохицуулж хамгаалалт тогтоох шаардлагатай байгааг шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн баталгааг зохицуулсан хууль тогтоомжоос харагдаж байна.